

drugič, kako je **branje v dialogu** kompleksna aktivnost, v kateri sta v obojestransko zadovoljstvo in korist dejavna odrasli in otrok.

Strokovno težo tega prispevka še nadgrajuje literarnovedna razprava strokovnjaka za mladinsko književnost in književno didaktiko dr. Igorja Saksida z naslovom **Slikanice so dragoceno čtivo za odrasle**. Avtorja zanima, kakšna je sporočilna »moč« slikanice za odraslega sprejemnika; sprašuje se o tem, ali se je mogoče »odraslo vesti« do slikanice oz. katera in kako relevantna sporočila lahko slikanice razkrivajo odraslemu bralcu, ki razpolaga z bogatejšo bralno izkušnjo in bolj razvitimi bralnimi strategijami kot otrok.

Na ta zelo važna vprašanja pritrdilno odgovarjajo Saksidove lucidne interpretacije desetih izbranih slikanic. S temi interpretacijami avtor prepričljivo ovrže »samooomejevalni« odnos odraslih do slikanice, ki smo mu tako pogosto priče in ki je posledica nepoznavalskega podcenjevanja te specifične zvrsti knjige.

Priročnik še kako sodi v roke staršev, vzgojiteljev v vrtcih, učiteljev in študentov pedagoških usmeritev, saj bralca prepričljivo ozavešča o dragoce- ni pomoči skrbno izbranih slikanic pri vzpostavljanju partnerskega odnosa med odraslimi in otroki.

Marjana Kobe

MED VZHODOM IN ZAHODOM

Ob (*Ne*)dogovorjeni poroki (2003) Bali- ja Raja lahko med deli, ki jih prištevamo med mladinska, najdemo še vsaj dve s podobno tematiko in značajem. Vsa tri obravnavajo presunljive usode mladih Indijcev, s čimer evropskega bralca napeljujejo k razmišljanju o relativnosti

življenjskih vrednot in družbenih norm. Tako že omenjen roman Bali- ja Raja, kot *Savitri* (2000) Silvestre Rogelj Petrič in *Vas ob morju* (1992) Anite Desai, so solidno napisana besedila, ki nosijo svoj presežek ravno v neposrednem soočanju s pravili neke druge kulturne tradicije, tako drugačne, da jo Evropejec le mukoma dojema. Pri tem je zanimivo, da intenzivnost vzporejanja obeh kultur, kar rezultira v veliki dramatičnosti, raste sorazmerno s časom nastanka romana: mlajši kot je, hujša notranja bitka protagonistov se bije.

Če se torej najprej pomudimo v *Vasi ob morju* indijske pisateljice z nemško krvjo, je stvar v tem smislu najmanj pretresljiva, saj se dogaja v Indiji in iz- ključno med Indijci. Delo je sicer pretresljiva, a najbrž tudi olepšana zgodba marsikatero indijske revne družine iz nizke kaste, kar je sicer osrednja tema romana. Vse skupaj še bolj zaostri dej- stvo, da morata za družino skrbeti brat in sestra, stara komaj dvanajst in štirinajst let, ki za Indijo niti niso tako rosna, če upoštevamo, da so v tej starosti dekleta običajno že poročena. Kljub temu ob pijanem očetu, hudo bolni materi, dveh majhnih sestricah in številnih dolgovih težko zdržita naloženo breme.

Njihova usoda pa je pretresljiva sa- mo za nas, v Indiji milijoni družin živijo v še neznojsnejših razmerah. Za neko- ga, ki živi v Evropi, je morda najtežje sprejeti, da so nesrečniki ponižno vdani v svojo usodo, da ne začutijo nikakršne potrebe po borbi in da so pripravljene še zadnje dobrine podariti bogovom ali vračem.

Manj pasivizma opazimo pri Hariju, saj v sebi čuti potrebo po spremembi. To doseže s pomočjo ljudi, ki jih sreča na svoji poti, skozi njih pa vdirajo ele- menti, v katerih lahko prepoznamo vpliv zahodne civilizacije. Ključna oseba na tej poti je urar, skoraj pravljični gospod

Panwallah, ki v dečkovih prostih popoldnevih Harija uči svoje obrti, predvsem pa pravega načina mišljenja. *»Učiti se, učiti se, učiti se, da boš lahko rastel in se spreminjal. Stvari se kar naprej spreminjajo, fant, nič ne ostaja enako.«* (str. 140) Harija uči, da je treba živeti z novostmi, se prilagajati, to pa z drugimi besedami pomeni, odvrniti se od tako spoštovanega tradicionalnega načina življenja. *»Tako je Hari postal urarski vajenec in je videl, da se ni treba bati prihodnosti, da ljudje ne ostanejo tam, kjer so bili včasih, ampak da se lahko premaknejo stran in naprej in navzgor. V to moraš vložiti veliko napora, pomaga tudi malo sreče.«* (str. 117) Tak način bi teoretično lahko pripeljal do blagostanja, vendar dežela s tako močno multinacionalno in multireligiozno tradicijo v praksi tega (še) ne prenese. Predvsem pa gospoda Panwallaha dela pravljicega izjemna odprtost do drugih religij, ki je v Indiji sredstvo identifikacije, podobno kot sta v Evropi jezik in narod. Čut za religiozno pripadnost je v Indiji zelo živ in takšna tolerantnost, kakršno srečamo pri urarju, je sila redka. Na Harijevo vprašanje, kako to, da se kot parzijec udeležuje hindujskih običajev, odgovarja: *»In zakaj ne bi doživel vseh hindujskih in muslimanskih praznikov? Ne, ne, jaz verjamem v delitev vsega, uživanje vsega. Zato se toliko zabavam, eh? Zame ni žalosti, eh?«* (str. 142) *»Takih ljudi, kot je gospod Panwallah, ki se udeležuje praznikov različnih ver le zaradi veselja do življenja, je zato v Indiji malo.«* (Zwitter, Savina: Anita Desai in današnja Indija, v: *Vas ob morju*, str. 178.)

Glavno je, da se Hari iz milijonskega Bombaja idilično vrne domov, oborožen z novo ročno in miselno obrtjo, pripravljen vzeti stvari v svoje roke. Mati in oče ozdravita, za družino, po novem dojemljivo za spremembe in prilaganjanja, pa se končno prikaže svetlejša prihodnost.

Večjo problematizacijo najdemo v *Savitri*, kjer si vzhodni in zahodni svet zreta neposredno iz oči v oči. To je glavna, ne pa edina tema romana, v katerem srečamo še druge, za besedilo teh razsežnosti preobširne vsebine: razpad Jugoslavije, smrt ljubljene babice in razizem med otroki multinacionalnega razreda.

Diplomatova hči Eva in njena varuška Savitri sta vrstnici, tako da je primerjava obeh načinov življenja zelo nazorna in pretresljiva. Medtem ko Eva obiskuje šolo, kar je njena edina obveznost, ima Savitri naloženih veliko več odgovornosti. Šole ne obiskuje, *»ker so moji starši menili, da je pet let šole dovolj za deklico. In ker sem morala pomagati doma in po mamini smrti skrbeti za ostale sestrice, dokler se oče ni znova poročil.«* (str. 54) Poleg tega pa je pri petnajstih letih tri leta poročena, saj je očetu *»uspelo, da ji je že pri dvanajstih letih našel moža.«* (str. 99) Savitri mora na svojih šibkih ramenih z veliko vdanostjo in ponižostjo prenašati težko življenje. Ko deklici premostita kulturni prepad, se med njima splete globoko prijateljstvo, zato je šok toliko hujši, ko Eva izve, da je Savitri odpotovala, *»ker je tako želela mati njenega moža. Zaradi bolezni je oslabela in potrebuje v hiši Savitrino pomoč.«* (str. 124) Ker je najmlajša med snahami in ker je prinesla premalo dote, se ji zelo slabo godi. Ko Evi končno le uspe priti na obisk, je Savitri ni takoj pozdravila, *»pač pa je pokleknila pred gospodarico hišo, ji vpricho presenečene Eve in mame poljubila nogi, nato pa vstala, se razkrila in z rokama v pranam s sklonjeno glavo pozdravila še njiju.«* (str. 134) Zaradi dote ji celo strežejo po življenju, saj bi le tako lahko sina znova poročili in pridobili novo premoženje, ne da bi pri tem omadeževali družinsko čast. Savitri, sicer revna, vdana in ponižna, kljub temu pa pod vplivom udobnega življenja

v diplomatski rezidenci, pobegne, ker v tistih razmerah ne zdrži. To je res skrajni korak, zaradi katerega se deklice lastna družina, ki ji je ves čas vdano služila, odreče. Ta pobeg je mogoč izključno v zavetju belih sahibov, ki deklici poleg pobega in razumevanja omogočijo celo to, da se ob zori okoplje v reki Gangi v svetem mestu Varanasi. S tem se opere svojih grehov in se brez strahu pripravi za prihodnost.

Vzhodna in zahodna civilizacija trkata druga ob drugo na vsakem koraku, vendar se nikoli ne pomešata. Vse se dogaja v izjemnem medsebojnem spoštovanju, čeprav so vrednote, ki jih spoštuje ena ali druga kultura, toliko različne, da jih je le stežka sprejeti. Tudi ob odhodu, ko si Eva nadvse želi, da bi Savitri odšla z njo, ta ve, da mora kljub veliki negotovosti ostati doma, v Indiji: »*Tam zunaj ni moj svet. Tu je moj svet, moj način življenja, moja Kali. Tam bi bila brez tega izgubljena.*« (str. 173)

Nasprotno se v prvencu Balija Raja, diplomanta političnih znanosti in tistega mladega žurerja, ki se mu Robert Swindells zahvaljuje za spodbudo pri pisanju romana *Zadeti*, oba svetova popolnoma prepletata, iz česar nastanejo dramatični konflikti.

Sihovska družina iz bogate indijske pokrajine Pandžab, ki kar tretjino celotne Indije oskrbuje z mlekom, žal pa beleži tudi največji odstotek konzumiranja alkohola, se preseli v Veliko Britanijo, kjer se v ničemer ne prilagodi ali celo spremeni svojega tradicionalnega načina življenja. Tega ne počne zaradi plemenitih nagibov, denimo ponosa, ampak zaradi ignorance in nevednosti, iz katere izvira preziranje duhovne podstatii ozemlja, na katerem živi. Družina bi lahko na ta način mirno živela, če ne bi oba sistema trčila drug ob drugem.

To se zares zgodi z najmlajšim sinom te velike družine, Mandžitom, ki

je rojen v Veliki Britaniji in popolnoma sprejema zahodni način življenja ter se v ničemer, razen po barvi polti, ne razlikuje od angleških pobalinov. Je nadpovprečen učenec, želi študirati in v svojem življenju nekaj doseči, a to nikogar iz njegove družine ne zanima. Ta vdor, ne samo zahodnih elementov v tradicionalno sikhovsko družino, ampak kar zahodne kulture kot take, je razlog za tragične spore. Njihova s tradicijo zavarovana idila se tako preneha. Manny se popolnoma razlikuje od ostalih članov družine in zaradi tega so vsi, še posebej oče ter brata Randžit in Baldhir, vznemirjeni. »*Z menoj je bilo kot odprta lovsko sezona. Tepel /oče/ me je. /.../ Tistega dne me je pretepel s hokejsko palico /.../ in v šoli sem moral vsem govoriti, da sem se poškodoval pri nogometu. Ves čas me je tepel, mislim, da včasih samo zato, ker sem bil v njegovi bližini. Uporabljal je pesti, noge ali karkoli trdega, kar je imel pri roki.*« (str. 14) Dražilo jih pa ni samo to, da »*hoče biti gorah (belec)*«, ampak tudi to, da je njegov najboljši prijatelj Ady črnc: »*/.../ 'Zakaj si vedno s tem kalahom (zamorcem)?' Tako je šlo to. Ponorel sem, ker je stari žalil mojega najboljšega prijatelja. Rekel sem mu, da je rasist, dobil še eno po glavi, potem pa je on izlil vse svoje predsodke o črncih.*« (str. 17) S strahom pred drugačnostjo člani družine sami sebe namenoma getoizirajo in spoštujejo tradicionalna pravila tudi za ceno lastnega udobja, čeprav je videti, da to nikogar, razen z zahodno kulturo prežetega Mannyja, ne moti. Sikhovska navada je, da se nevesta po poroki preseli v ženinov dom, ta pa ostane pri svojih starših. Tako se že premajhno stanovanje petčlanske družine po porokah obeh bratov, ko se jim ob ženah pridruži še otrok, bistveno pomanjša: »*Imeli smo samo tri spalnice, kar pomeni, da sem se moral izseliti /.../ in se preseliti k Harryju, ko se je Randžit poročil /.../*

Sovražil sem to, da nisem imel nobene zasebnosti, nobenega časa zase, ki ga ne bi motil moj brat /.../« (str. 15)

Tako bi Mannyju življenje kljub udarcem, pomanjkanju razumevanja in intimne zložno teklo. Kajti dovoljene bi mu bile sanje, da bo »vrhunski napadalec pri Liverpoolu /.../ Postal bom prvi azijski pop zvezdnik in napisal bom uspešnico, ven bom hodil s supermodeli in dobil bom oskarja /.../« (str. 27) Toda oče je nekega nedeljskega dopoldneva naznanil, da se mora njegov trinajstletni sin čez štiri leta, torej pri sedemnajstih, poročiti: »'Dobro. Imam prijatelja, ki ima hčer, samo nekaj mesecev starejšo od tebe. Prišla bo sem s turistično vizo in najti si mora moža, da bo lahko ostala v Angliji. On je moj dober prijatelj, Mandžit, in dolžan sem mu uslugo.'« (str. 27) Samo predstavljamo si lahko, v kakšni stiski se je tedaj znašel osamljeni fant, ki so mu bile vrednote njegove lastne družine popolnoma tuje. Če bi bil Manny eden izmed njih, stvar sploh ne bi bila tragična; ne bi se mu bilo treba truditi za nič, samo sprejel bi pravila igre in vsi bi bili zadovoljni. Razširjeno družinsko življenje posameznika v marsičem razbremeni, saj se mu, razen v izkazovanju spoštovanja svoji družini, ni potrebno v ničemer dokazovati. Tako je lahko oče brez večjih posledic pijanec, brat Bildhar je lahko brezposeln, debel, umazan – vse pomanjkljivosti nadomesti družina. »Moj stari in njegovi vrstniki so tisti, ki so resnično zmedeni; preveč so nevedni, da bi spremenili svoj način ali celo spoznali, da sploh ne vedo, kaj hočejo. Sploh ne razumejo vere, s katero hočejo prati možgane svojim otrokom. Samo mahajo z njo, dokler ustreza njihovim potrebam, njihovemu načinu razmišljanja; in to je vse, kar se mene tiče, narobe.« (str. 302–303) Toda Manny, ki je pravzaprav Anglež in verjame v zahodnjaške vrednote, kjer stoji na piedstalu posameznikova svoboda, ob-

čuti zahteve svoje družine kot najhujšo kršitev. Ne more se sprijazniti s poroko s tujko, ko starši samo pokažejo »fotografijo dekleta, oblečenega v tradicionalno nošo in preveč naličenega, potem pa so mu /Harryju/ povedali, da je to njegova izbira.« (str. 69) Ker mu družina vzame sanje, se jim odreče tudi sam, to pa samo zato, da bi tudi on lahko vzel sanje svoji družini: »Samo ena stvar je bila. Moram se potruditi, da bom čimbolj neprimeren. Kateri tast pa bi dejansko hotel za zeta tatu in kadilca?« (str. 59) Žal gre Mannyjeva pot samo navzdol, saj ga, v trudu, da bi postal čimbolj neprimeren ženin, vržejo iz šole. Zdaj šele se njegovo življenje spremeni v pekel. Onemogočeni so mu vsi izhodi in neskončno pogreša svoja prijatelja Adyja in Liso, ki sta mu ves čas stala ob strani. »Bilo je, kot da bi bil v zaporu /.../ Liso sem resnično pogrešal in z vsakim dnem v ječi sem postajal bolj obupan. Ničesar nisem mogel početi. /.../ Edino kar sem počel, je bilo, da sem jedel, spal in gledal prenosno televizijo /.../« (str. 117–118) Manny je vedel, da se tovrstno fizično in psihično izsiljevanje dogaja dekletom, ni si pa mislil, da so tega deležni tudi fantje. Na koncu gredo celo tako daleč, da Mannyja pod pretevo, da gre na počitnice, pravzaprav ugrabijo in odpeljejo k sorodnikom v Indijo, kjer naj bi čakal do poroke. Iz popolnoma brezupnega položaja mu pomaga najmlajši stric Jag, uspešen poslovnež in izobraženec, ki se je moral v svoji mladosti ravno tako kot Manny upreti tradiciji. Z njegovo pomočjo se vrne domov in v krogu svoje družine pripravlja sklepno dejanje. Ko se pojavi na domačem pragu, ga oče pretepe: »Potem me je s svojo ogromno roko treščil po glavi, da me je vrglo v stopniščno ograjo. Glava me je zabolela, ko pa sem se obrnil, da bi se pritožil, da bi zavpil, zajokal, me je z vso silo s pestjo udaril v obraz.« (str. 252)

Manny se začne delati, da je sprejel njihovo igro. Družina se počasi umirja, sam pa hodi na delo, kar mu predstavlja edino možnost izhoda od doma. Slednjič prispe čas svadbe, ki traja tri dni. Ceremonije se začnejo, Manny sodeluje pri vseh obredih. Oče je presrečen in ga zasipava z denarjem. *»Iz žepa je potegnil še en zvitek denarja, več, kot sem ga pri njem kadarkoli videl. Naštel je približno tisočaka in položil denar predme na mizo. /.../ Vse, česar ne boš porabil, lahko daš na svoj bančni račun. Poročen moški potrebuje denar.«* (str. 280) Tretji dan pa, ko prispejo v svetišče in bi naj sledilo samo še sklepno dejanje, poroka, Manny nekaj minut pred začetkom obreda, ne da bi kdorkoli posumil, pobegne. *»Bilo je skoraj deset minut čez enajst. Nobenega časa več. Poskusil sem pri izhodu v primeru požara in brcnil vanj s podplatom desnega čevlja. Enkrat, dvakrat, trikrat. Pa spet. In spet. In potem BUM! Vrata so se oprla in jaz sem bil svoboden, stekel sem iz svetišča proti ozki ulici /.../«* (str. 294) Tako si zelo boleče in z nepreklicnim izgonom iz svoje družine pribori tisto, kar mu je največ vredno: svobodo. Zdaj živi pri starših prijateljice Lise, dela in štedi denar za študij in sanje so mu znova dovoljene. *»Pri vsej tej prevari obžalujem samo to, da sem jo začel izvajati šele na poročni dan. /.../ Tako sem se sicer maščeval staremu in neumnima bratoma, vendar sem tudi pokazal nespoštovanje do dekletove družine, ki ni bila nič kriva. In nespoštovanje sem pokazal tudi do svetišča in vere sikhov, čeprav tega nisem nameraval.«* (str. 302)

Vzporejanje in primerjanje obeh kultur je nevhvaležno in nesmiselno, kajti jasno je, da oba sistema vrednot sama zase odlično funkcionirata in da v obeh prihaja do določenih odstopanj in sprevrženosti. Resen problem nastane šele, kadar se razlike izrodijo v nespoštovanje

drugačnosti ali pa še huje, ko se zaradi mešanja civilizacij vrednote znotraj ustaljenih sistemov zamajejo in novih (še) ni mogoče sprejeti.

Največje prekletstvo je, da nas drugačnost ne razveseljuje in nam ne vzbuja radovednosti, ampak strah. Tega pa je treba za vsako ceno kultivirati s spoznavanjem in počasnim sprejemanjem novega. Kajti zares, če se spomnimo na pravljičnega gospoda Panwallaha Anite Desai ali morda kar na Salmana Rushdieja, kaj je lepše od uživanja v raznoterosti tega sveta? Kaj je lepše od poznavanja svetovnih religij in zgodovin? Obstaja še kakšno lepše potovanje?

Naj zaključim z mislijo sedemnajstletnega Mandžita: *»Vedno sem mislil, da sem drugačen kot preostala družina. Ne boljši od njih ali kaj podobnega. Samo drugačen. Popolnoma. In moral sem najti izhod.«* (str. 120)

Andreja Babšek

NA 19. BIB-U OSEM SLOVENSКИH ILUSTRATORJEV

Do konca oktobra je bil v Domu kulture v Bratislavi odprt 19. bienale ilustracij (BIB), na katerem je sodelovalo 38 držav z 2398 deli.

Osrednjo prireditev je spremljala v isti hiši še vrsta drugih. Mednje sodijo: predstavitev del francoskega ilustratorja **Erica Battuta**, prejemnika grand prix BIB 01, Angleža **Quentina Blaka**, dobitnika Andersenove nagrade za ilustracijo v letu 2002, obsežna razstava del slovaškega ilustratorja **Štefana Cpina** (1919–1971) in izbor ilustracij azijskih avtorjev iz zadnjega obdobja (pod imenom *Noma Concours* iz Tokia). Kako Bratislava diha z bienalom, so pokazale tudi razstave ilustracij po galerijah v mestu.